

Путевима резултата упитника о заборављеним речима до школског речника

Горица Мирковић¹ — Даница Томаш²

¹ <https://orcid.org/0009-0008-5825-9548>, ² <https://orcid.org/0009-0002-2540-9729>

¹ Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет (Србија)

² Гимназија „Јован Јовановић Змај” у Новом Саду (Србија)

¹ gorica.mirkovic@ff.uns.ac.rs (✉), ² tomas.danica@jjzmaaj.edu.rs

Сажетак

Рад се бави анализом резултата анкетног истраживања упитником спроведеног с циљем да се прикупе подаци за будући *Школски речник заборављених речи српског језика*. Истраживање је спроведено међу ученицима шестих и седмих разреда, у сеоској и градској средини, на крају школске 2022/2023. године како би се проверило јесу ли из читанке за шести разред ваљано екскерпирани лексеми за поменути речник. Сви ученици су, дакле, добили исти упитник, који обухвата лексику из књижевних дела која се обрађују у шестом разреду. У раду се, у највећој мери, примењује квантитативна метода, уз коју се, у зависности од типа задатка, укључују и друге. Очекује се да ученици седмог разреда имају већи проценат тачних одговора од ученика шестог разреда, те да на познавање одређених лексема утиче средина. Радом се, у ширем смислу, жели скренути пажња на проблем који постоји у наставној пракси када је у питању ширење фонда речи код ученика.

Кључне речи: непознате речи, упитник, школски речник, методика наставе, српски језик.

Abstract

This paper analyzes the results of a survey conducted to gather data for the upcoming *School Dictionary of Forgotten Words in Serbian Language*. The survey was conducted at the end of the 2022/2023 school year among students in sixth and seventh grade, who live in both rural and urban areas. The aim is to verify whether the lexemes from the sixth-grade reader were properly excerpted for the aforementioned dictionary. All students were given the same questionnaire which deals with lexemes from literary works analyzed in sixth grade. The paper primarily employs a quantitative methodology, supplemented by other methods according to the types of exercises. We expect that seventh-graders answer more questions correctly than sixth-graders and that the students' environment affects their familiarity with certain lexemes. In a broader sense, this paper aims to draw attention to the issue of teaching practices regarding the expansion of students' vocabulary.

Keywords: unknown words, survey, school dictionary, teaching methodology, Serbian language.

1. Увод

Један од најважнијих задатака наставе српског језика и књижевности јесте оспособљавање ученика за правилно, тачно, економично и уверљиво усмено и писмено изражавање, богаћење и развијање речника, као и језичког и стилског израза (Илић 1998: 15). Стиче се, међутим, утисак да се овај задатак у настави не остварује. Уочено је да деца школског узраста имају све више потешкоћа с разумевањем текстова из читанки и лектире, а тај је проблем системски занемарен у наставном процесу и наставним ресурсима.

1.1. Усвајање значења речи и појмова код деце

Процес усвајања језика код деце представља предмет опсежних и вишедисциплинарних истраживања. Због сложености проблематике не постоји општи став у вези с овим питањем. Позната је дебата између Ж. Пијажеа и Н. Чомског (Ријаже – Чомски 1990). Н. Чомски је сматрао да се деца рађају са урођеном способношћу за усвајање језика, док је Ж. Пијаже истицао важност дететовог окружења за развој језика и сазнања, да се језик развија кроз интеракцију са околином и као део општег процеса спознајног сазревања. Истражујући процес усвајања језика, Р. Кромер (KROMER 1985: 93–104) закључује

да развој сазнајних способности подстиче дете да активно трага за посебним облицима и структурама језика како би изразило односе које је претходно схватило. Л. Виготски (VIGOTSKI 1983: 325–326) сматра да се мисао детета првобитно рађа као магловита и нерашчлањена целина, па се управо зато мора изразити у говорном делу посебном речју, из чега закључује да мисао и реч од самог почетка нису скројене по истом обрасцу — претварајући се у говор, мисао се преображава и мења, дакле мисао се не изражава речју, него се остварује у њој. Усвајајући нове речи, деца могу усвајати и нове појмове и, исто тако, учећи нове појмове, уче и нове речи. Ширећи свој фонд речи, она могу постати прецизнија и јаснија у изражавању својих мисли и осећања.

Да би научило реч, дете мора бити у стању да повеже њен звук са њеним значењем. Овладавање механиком изговарања и препознавања речи и овладавање појмом који она изражава одвојени су процеси учења. Деца брзо примећују нове речи и сврставају их у широке семантичке категорије, а у стању су да одвоје семантичка поља чак и пре него што знају шта значе поједине речи (MILLER – GILDEA 1987: 94–95). Значења речи састоје се од обележја или компонената значења, а деца значења речи уче постепено, додајући им све више семантичких компонената. Дете прво придаје проширено значење одређеној речи, које, након извесног времена, пролази процес сужавања, јер употреба нових речи подстиче рашчлањавање првобитног семантичког домена. Речи са уско повезаним значењем дете почиње да разликује тек након што научи посебније семантичке црте (KLARK 1985: 194–195). На пример, антоними као речи супротног значења имају доста заједничких семантичких обележја, те лако може доћи до мешања њиховог значења. Ако је дете научило семантичко обележје *количина* учећи најпре значења речи *више* или *мање*, значења тих двеју речи могла би се лако мешати. Може се очекивати и да ће дете мешати реч специфичнијег значења са речи која има општије значење, будући да због извесних заједничких обележја долази до поклапања у значењу. На пример, реч *браћ* са речи *дечак* – сва браћа јесу дечаци, али нису сви дечаци браћа (KLARK 1985: 158–160).

Већ смо истакли да је за усвајање нових речи битно подстицајно окружење. У првим фазама развоја ту улогу имају највише родитељи. Уколико су родитељи, на пример, примарни извор знања о екологији, та деца ће бити међу најуспешнијим у идентификовању биљних и животињских врста (PILGRIM et al. 2007). Временом дату улогу све више преузима друштво у целини, а у оквиру њега и образовни систем. Школа је место на којем би требало да деца усвајају знања из различитих области и развијају

језичке вештине које су кључне за њихов интелектуални и лични развој. Како на узрасту до петнаест година многи ученици немају ни у активном ни у пасивном речнику мноштво књижевних речи које одрасла особа редовно користи, јер још увек нису стекли довољно животног и читалачког искуства, управо би на часовима матерњег језика и књижевности требало да се тежи богаћењу речника ученика, као једном од најважнијих исхода наставе, и да се темама из лексикологије посвети посебна пажња (МРКАЉ 2008: 107).

1.2. Место лексикологије у настави српског језика и књижевности

У наставним програмима како за основну, тако и за средњу школу, лексикологија је као језичка област изразито слабо заступљена, иако се управо знања која ученици усвајају из ове области можда најнепосредније одражавају на језичку културу. Наставним програмом није предвиђено да се ученици континуирано упознају са садржајем из лексикологије, већ да се он реализује у подручју књижевности и културе изражавања (ШТАСНИ 2018: 133). Премда је повезивање више различитих подручја наставе плодносно, у практичној примени неретко се догађа да због упрошћавања и вулгаризације овог начела јединства трпе и настава језика и настава књижевности и култура изражавања (ИЛИЋ 1998: 527). Услед преоптерећености наставног програма, најчешће се у основној школи акценат ставља на учење граматике, док се у средњој школи изучава књижевност, а посебни часови језичке културе често се свode на писање писмених задатака¹. За учење нових речи и ширење фонда речи, стиче се утисак, на настави српског језика не остаје довољно времена.

Примена методичке радње тумачења непознатих речи, појмова и израза настоји да ученицима омогући разумевање језика дела како би се доживљај и значење садржаја остваривали у мери неопходној за ваљану интерпретацију (ПАВЛОВИЋ 2008: 135). У наставној пракси непознате речи тумаче се пре, за време или после изражајног читања или пак током саме анализе књижевноуметничког дела, након чега се, нажалост, неретко те речи више не помињу, нити се касније проверава да ли су усвојене. Непознавање

¹ Битно је истаћи да је у образовним стандардима постигнућа ученика у основној школи издвојена посебно подобласт лексика, за коју су формулисана три нивоа постигнућа (основни, средњи и напредни). Када је у питању способност ученика да одреди значење речи и фразеологизма, критеријум за диференцијацију нивоа постигнућа јесте сложеност примера: једносавнији примери за основни ниво, а сложенији за средњи. На напредном нивоу се од ученика очекује да поред тога располаже и знањем о пореклу речи, на основу којег би могао да одреди значење непознате речи (ШТАСНИ 2018: 135–136).

речи које су ређе у употреби, или можда само једне такве речи у реченици, може учинити целу реченицу бесмисленом, што, надаље, може ометати разумевање наредних реченица у истом одломку (MARKS et al. 1974: 262). Дакле, уколико ученици не познају довољно лексику матерњег језика, они нису у стању у потпуности разумети и интерпретирати књижевна дела. Осим тога, поставља се питање колико су деца у стању да разумеју градиво из других предмета, што је нужно посебно испитати.

М. Николић (2009: 302) каже да се у настави посебна пажња посвећује тумачењу архаизама, варваризама, провинцијализама, неологизама и термина, али да све ове категорије речи укупно представљају само мањи део ученицима непознате и тешко разумљиве лексике, па је највећи проблем управо у томе што многи ученици ни у свом пасивном лексичком фонду немају мноштво обичних књижевних речи. Р. Драгићевић (2011: 31) констатује да се много више, иако опет недовољно, пажње посвећује застарелим речима него онима које се свакодневно могу чути².

На важност овладавања језичком грађом потребно је константно указивати, непосредно и посредно, како би ученици могли да благовремено уче значај усвајања знања о значењима речи, појмова и израза (Павловић 2008: 136). Један од предлога за превазилажење описаних проблема јесу петоминутне лексичке вежбе које би подстицале ученике да размишљају о речима свакодневно. Те вежбе могле би бити уклопљене у тему часа, али и не би морале бити, а ваљало би понављати исте вежбе у одређеним временским интервалима како би се пратио напредак (Драгићевић 2011: 71). Мишљења смо да би такве вежбе биле од изузетног значаја у настави, али да, нажалост, у пракси још увек није заживела њихова примена. Разлог томе, пре свега, може бити мањак наставних средстава која би наставницима могла послужити као узор приликом израде додатних лексичких вежби. Аллати за превазилажење овог проблема могли би бити специјализован речник који би обухватао ученицима непознате речи, те збирка задатака с лексичким вежбама, која би помогла и ученицима и наставницима да их чешће и лакше изводе.

1.3. Школски речник заборављених речи српског језика

За подизање опште и језичке културе ученика неопходно је њихово упућивање на редовно коришћење

речника. Речници су ризнице знања и као такви потребни су школама и савременој настави. Премда се у програмском садржају истиче значај речника за развој ученичке свести о речима, не дају се довољно јасне смернице како речник уврстити у свакодневни методички алат.

У приручнику за наставнике, Р. Цвијетић (2005) излаже велик број креативних решења за употребу једнојезичних речника у настави. Иако задаци нису подељени према узрасту, чини нам се да су пригодноји ученицима средњошколског узраста, јер је коришћење такве литературе у основној школи ученицима нешто захтевније. Из тог разлога, неопходно је приредити специјализован школски речник, који би обухватао речи издвојене из читанки од 5. до 8. разреда. У њега не би ушле само речи које су застареле, него и оне које полако постају заборављене те које нису део активног лексикона ученика.

На нужност оваквог речника указују и налази В. Брборића (2018: 484), који је, разматрајући наше читанке за основну школу, констатовао да су слабости у томе што нису све непознате речи објашњене уз конкретан текст те у томе што речници на крају, уколико и постоје, не доносе потпуна објашњења непознатих речи, већ само дају објашњење у контексту, који је већ понуђен уз конкретан текст.

Школски речник заборављених речи српског језика (ШРЗР) морао би бити прилагођен одређеним корисницима, а то су млади, који живе у свету где доминирају слика и боја, те тешко прихватају књигу која то нема. Дакле, морао би садржати илустрације уз помоћ којих би ученици на економичнији и ефикаснији начин усвајали нове речи и појмове. Речник би морао бити дигитализован, док би се речи морале давати у контексту уз, ученицима прилагођене, граматичке информације и објашњење. Као добар узор за такав речник могли би се узети школски речници пољског и руског језика (HOLLY – ŻÓŁTAK 2001; Глинкина 2008).

2. Предмет, задаци и циљеви истраживања

Упитник који је предмет наше анализе спроведен је након што је корпус ексцерпиран, с циљем да се провери јесу ли лексеме за ШРЗР ваљано одабране. Он се састојао од 14 јасних задатака различитог типа, у којима су се појавиле 63 речи (в. *Приказ 1*). Спроведен је међу ученицима шестих и седмих разреда, у сеоској и у градској средини³, на крају школске 2022/2023. године. Сви ученици су добили исти упитник, који обухвата лексику из књижевних дела

² Треба истаћи да овај проблем превазилази национално питање. Деца узраста 4–11 година из Велике Британије имала су задатак да идентификују биљке и животиње, с једне стране, и *покемоне*, с друге, а резултати истраживања су, између осталог, показали да деца до 8. године могу да идентификују 78% врста *покемона* и 53% биљних и животињских врста (BALMFORD et al. 2002).

³ Анкета је спроведена у следећим местима: Ђурђево, Клупци, Никинци, Нови Сад, Сремски Карловци, Суботица и Чуруг.

која се обрађују у шестом разреду. Дакле, у овом истраживању бавимо се непознатим речима издвојеним из књижевних текстова који се налазе у читанци за шести разред, а које су ушле у састав упитника који смо спровели. Анализа обухвата 40 речи, а корпус чини 500 листића. Резултати се дају у процентима те су табеларно подељени на тачне, нетачне и неурађене. У првој табели дају се збирни резултати свих ученика (в. *Табелу 1*), у другој су резултати подељени на село и град (в. *Табелу 2*), а у трећој на шести и седми разред (в. *Табелу 3*). Анализом се утврђује који су разлози за то што ученици неке речи боље познају, затим који су могући узроци непознавања одређених речи, шта их наводи на нетачан одговор и сл. Циљ је рада показати у којој мери ученици познају издвојене речи, затим утврдити имају ли утицај на то њихова узраст и средина, а потом и размотрити који су узроци слабијег познавања речи које су део упитника, те на крају и размотрити је ли дати корпус за ШРЗР ваљано одабран. Крајњи циљ јесте допринети бољем разумевању проблема који се тичу слабог познавања лексике матерњег језика и ширења лексичког фонда код ученика.

Приликом састављања упитника изазов је представљало како формулисати питања и концепирати задатке тако да добијени резултати буду што репрезентативнији и објективнији. Састављачи упитника водили су се општим принципима састављања тестовских задатака и трудили да задовоље критеријуме доброг теста. Сви задаци који су обухваћени овом анализом јесу објективног типа и могу се поделити у три групе: 1) вишеструки избор, 2) придавање и 3) присећање (Богавић и др. 1972: 71–72).

Спроведећи анкетно истраживање по школама, наишли смо на добар пријем и код наставника и код ученика. Показало се да је и деци и наставницима привлачно и подстицајно решавање таквих задатака и да би они сигурно пронашли своје место у настави. Да би се то и остварило, потребно је оформити добре узорке, који би мотивисали наставнике за израду одговарајућих материјала и њихову примену у настави.

3. Анализа

3.1. Задаци типа вишеструки избор

Како су тестовски задаци вишеструког избора високо објективни и релијабилни, представљају један од најкорисних облика питања и стога се најчешће и примењују. Задатак је формулисан тако да међу понуђеним одговорима (3–4) само један буде тачан. Преимућства овог типа задатка састоје се у томе што

су добијени резултати поузданији од алтернативног избора, јер је фактор нагађања нижи; ученици лако разумеју упутство за рад, док прегледачи објективно, лако и брзо могу прегледати задатке (Богавић и др. 1972: 79–90). На овај начин испитане су следеће речи: *сценариста*, *праја*, *шипарница*, *настојаши*, *позно*, *софра*, *јамачан*, *јаросиан*, *осоран*, *сјокојан*, *суморан*.

У првом задатку испитано је 6 речи, које су према значењу, пореклу и сфери употребе потпуно различите (в. *Прилоје*). Проценат тачно урађених задатака следећи је: *позно* (66,24%), *сценариста* (56,41%), *праја* (45,09%), *софра* (35,47%), *настојаши* (29,06%), *шипарница* (23,29%). Једина лексема у којој долази до знатне разлике у тачним одговорима јесте *праја*, коју су ученици из градске средине (54,01%) боље знали од ученика из сеоске (35,93%).

У другом задатку вишеструког избора испитани су придеви са значењем људских особина. Резултати показују да су сви придеви у задатку ученицима недовољно познати: *суморан* (30,77%), *сјокојан* (28,42%), *осоран* (27,78%), *јамачан* (21,58%), *јаросиан* (19,66%).

3.2. Задаци типа придавање

Задаци који припадају овом типу садрже две до три групе речи или реченица које су најчешће поређане у две колоне, те се од ученика тражи да их повеже уписивањем слова или броја. Препоручен број захтева у задатку износи 4–10. У овом типу задатка било би добро да садржај буде повезан, како ученик само путем елиминисања не би дошао до тачног решења (Богавић и др. 1972: 90–98). Овим типом задатка испитане су следеће речи: *целаш*, *меланхолија*, *стихија*, *подви*, *ђердан*, *сиреха*; *бедро*, *бок*, *недра*, *плећа*, *шруи*, *пошљак*; *шаси*, *девер*, *зеи*, *снаха*, *свекрва*, *свастика*. Речи су подељене у три задатка, у којима је било по 6 захтева, од којих су једну групу чиниле ипак речи које нису тематски повезане, а друге две групе представљају делове тела и родбинске односе (в. *Табелу 4*).

3.2.1. Тематски неповезане речи. Без обзира на то што су у задатку дате речи потпуно различитог значења, што је ученицима могло помоћи у решавању задатка, проценат тачно урађених примера мањи је од 50%: *подви* (48,5%), *целаш* (39,96%), *стихија* (39,53%), *ђердан* (33,97%), *сиреха* (26,92%), *меланхолија* (18,16%). Чињеница да су застареле речи боље урађене од речи *меланхолија* (в. *Табелу 1*) потврђује став да је важно интелектуализовати дејчи речник, те поред архаизама, довољно пажње посве-

тити интернационализмима, посебно оним за које у српском језику не постоји одговарајућа реч (Драгићевећ 2011: 31).

3.2.2. Тематски повезане речи. Две речи најбоље урађене у овом задатку, али и у целом упитнику јесу *пошљак* и *свекрва* (71,58%). Прва реч је питана у тематској групи *делови тела*, а друга у склопу *родбинских односа*.

Иако речи које означавају делове тела спадају у основну лексику, изузев речи *пошљак* (71,58%), ниједну од понуђених речи није знало више од половине испитаних ученика: *бок* (42,74%), *шруи* (30,56%), *плећа* (27,35%), *недра* (25,64%), *бедро* (22,01%). Колико је ученицима далека застарела реч за део леђа, потврђује неколико ученика који су, решавајући задатак, погрешно преписали реч *плећа* и написали *плећка*. По свој прилици, ученици не знају који је то део тела, али вероватно знају за лексему *плећка* у домену лексике кулинарства, те су је помешали с лексемом *плећа*.

Од 11 речи које су ученици у упитнику преко 50% урадили тачно, чак 6 припадају тематској групи *родбински односи*: *свекрва* (71,58%), *зеи* (69,87%), *шаст* (66,67%), *девер* (64,1%), *свастика* (57,05%), *снаха* (54,91%). Поредићи одговоре ученика из сеоске и градске средине (в. Табелу 2), примећује се да су све речи из ове групе боље урадили ученици на селу.

3.3. Задаци типа присећање. Присећање представља тип задатка кратког одговора, чија је главна предност висока валидност и релијабилност пошто је могућност нагађања тачног одговора минимална. Прегледање ових задатака, међутим, нешто је захтевније, јер се међу одговорима поред тачних и нетачних могу наћи и полутачни (Бобавац и др. 1972: 99–100). На овај начин испитане су следеће речи: 1) *вајда*, *пазариши*, *зуриши*, *заједљиво*, *софра*, *манир*, *ширчаши*, *неимар*; 2) *винути се*, *сиден*, *варљив*, САНУ. Прва група речи испитана је тако што се од ученика тражило да подвучену реч у реченици замене неком блискозначном речи или објасне њено значење, док је друга група речи дата без контекста уз захтев да се напише њено значење⁴.

3.3.1. Речи у контексту. У овој групи задатака најбоље је урађена реч *пазариши*. Нешто више од половине ученика (55,98%) знало је да *пазариши* значи *купиши*, али је одређен број ученика ову реч погрешно разумео и заменио је њеним антонимом, па као од-

говор написао *продаши*. Ученицима је било јасно да реч *пазариши* подразумева извесну размену добара, али нису били сигурни о којој релацији је тачно реч.

Глагол *зуриши* је знало 52,56% ученика. По свој прилици, ученици су ову реч повезали са глаголом *журиши*, те је највећи број нетачних одговора повезан са брзим кретањем: *журила*, *јурила*, *брзо ишла*, *брзала*, *била брза*, *брзо радил*, *ићи брзо да се не закасни* итд. Одговори попут *уливал* и *заливал* показују да су неки ученици, водећи се народном етимологијом, реч повезали са рођењем, а било је и оних који су повезали са уранком, те као одговор писали *урадила*.

Да се *манири* односе на нечији стил и понашање, знало је 45,73% ученика, што је у овој групи задатака трећи најбоље урађен. Нетачни одговори показују да ученици већином осећају да је колокација *леи манири* позитивно конотирана, те мисле да значи: *добро научен*, *нешто леи*, *боиш*, *поштен*, *злаи*, *добро* итд., али има и оних који су ову реч тумачили народном етимологијом и повезали је с речи *мана*.

Застарелу реч *вајда*, која се данас јавља најчешће у колокацији с глаголом *немаши*, знало је 36,11% ученика. Нетачни одговори показују да им је поменута колокација позната, али да је заправо не разумеју. Ученици су махом наводили друге именице које се такође јављају често с глаголом *немаши*, као што су *шанса*, *нага*, *веза*, *разлој*, *бриа*, *идеја*, *помоћ*, *воља*, *пошреба* итд.

Само је 32,26% ученика знало да глагол *ширчаши* значи *вириши*, *издизаши се*, *помаљаш се* и сл. До највећег броја нетачних одговора дошло је зато што је ученике својим саставом ова реч подсетила на глагол *шрчаши*, те се међу нетачним одговорима издвајају они који се односе на брзо кретање: *шрче*, *беже*, *бејају*, *кад неко брзо шрчи*. Неки су ученици покушали да помоћу датог контекста одгонетну реч, па су се међу нетачним одговорима нашли следећи глаголи: *стоје*, *шејају се*, *ходају*, *ледају*, *седе*, *излазе*, *вичу*, *јењу се*, *цвиле*, *дераши се*, *падају* итд.

Да утврде значење речи *софра* од ученика смо тражили у два различита задатка. У задатку вишеструког избора ученици су одабирали једну од четири реченице у којој је реч *софра* правилно употребљена. Забележили смо 35,47% тачних одговора, што сматрамо да је веома мало, будући да се *софра* нашла у још једном задатку у истом контексту, али са другачијим захтевом, у којем је требало да напишу шта дата реч значи (в. Табелу 4). Само је 13,89% ученика знало да се реч односи на *сто*, *шрпезу*. Док су неки *софру* заменили са *софом* и тумачили као: *кревет*, *двосед*, *кауч*, *фошља*, *душек* итд., друге је, претпо-

⁴ Одговори ученика дају се у оном облику у којем су их они написали у задатку.

стављамо, погрешан пример реченице из претходног задатка навео да нетачно одговоре и напишу: *чинија, њосуа* итд.

Реч *неимар* знало је свега 8,55% ученика. Погрешни одговори показују да су ученици из контекста претпоставили да се ради о именици која се односи на човека, али да нису били сигурни шта она тачно значи, па су тако писали: *рођак, сјасиоци, браниоци, радници на њивама, нејријашељи, мрјви људи, умрли, њокојник, жрјве, ѡредак, ѡрађанин, јунак, војска, лудак, робови, сјранци, рајници, борац, вијез, сјановник, ѡрејходник* итд. Има и оних који су народном етимологијом тумачили реч, те писали да је то *неко ко нема мира, неко кога није било брија, небрија, немир, кошмар, ѡуја*, а одређен број ученика помислио је да се ради о познатом фудбалеру Нејмару.

Најслабије урађена реч у овом задатку, али и у целом упитнику, представља прилог *заједљиво* (4,06%). Као најчешћи полутачан одговор, који нисмо признавали, издвојио се прилог општијег значења *безобразно*. Неки ученици осетили су да је реч негативно конотирана и да је у питању злонамеран поступак, али нису у већини успели да одреде специфичност значења задате речи, те као одговоре, поред *безобразно* писали: *без добре намере, раздражљиво, ѡхлејно, сјрашно, завидно, злокобно, увредљиво, сјрахошно, ужасно, иријашно, лукаво, љубоморно, ѡровокајивно*. Поред ових погрешних одговора, који ипак деле понеку семантичку црту са задатом речи, забележили смо различите одговоре, који потврђују колико је ова реч ученицима непозната и далека: *заразно, чудно, ѡвљачно, заједно, забринуто, засјиће, заводно, немирно, ѡихо, смешно, ујијно, лудо, намерно, најадно, ујадљиво, уморно, нејресјано, језиво, ѡвређено* итд.

3.3.2. Речи ван контекста. У последњем, можда најзахтевнијем задатку, од ученика се тражило да на празну линију напишу шта значи свако слово у акрониму САНУ, који се појављује у читанкама у одељку биографије писца академика. Желели смо да проверимо колико ученика разуме када се за неког писца наведе да је био члан САНУ. Само 16,24% ученика знало је тачан одговор, што је највиши проценат тачности у задатку овог типа. Део ученика покушао је да одгонетне скраћеницу и кренуо у добром смеру, али неуспешно: *срјске академије уметности и културе, Срјска академија народа и уметности, Срјска академија научних уметности, Срјска армија научних уметности, Свейска академија науке и уметности, Срјска академија најредних ученика* итд.; други су се користили народном етимологијом у тумачењу: *сјавати и сањати нешто, сан значи кад*

човек одмара своје ѡело и мозак итд.; док су неки били надасве креативни: *сада ако нема унујра, сану зора, сану вајра, сану ѡжар*; С – сан, А – ана, Н – најаша, У – ураа; С – субјекат, А – акузатив, Н – номинатив; *друјачија су слова и реченица и мисао; срјско анонимно удружење; Сједињене Америчке Нације Уједињене; снови-анонимни-ноћни-удобни*; С – санитарна, А – академска, Н – наследска ујрава итд. Напоменули бисмо да смо признали велик број правописно погрешно написане највише научне и уметничке институције у Србији – *Срјска Академија Наука/е и Уметности*.

Глагол *винути се* знало је 12,18% ученика. На основу погрешних одговора приметили смо да су неки ученици ипак усвојили део значења задате речи, а то је *промена ѡложја ѡела: окренути се, исјружати се, најнути се, мјољати се, ѡрјнути се, заврнути се, усјати се, исјејнути се, сајнути се, ѡрошезати се, бајати се, увијати се, ѡрчати, ојати некуд, скојати* итд.; док је другима овај глагол потпуно непрозиран: *смејати се, видејати се, збунјати се, најати се, хвалијати се, јавјати се, жалијати се, ѡсвејати се нечему, дивјати се, усјавати се; јубијати, ѡледајати, кад је неко бојати, викнујати* итд. Поред тога, запазили смо међу погрешним одговорима највише повратних глагола, какав је и глагол чије је значење требало утврдити.

Значење речи *сјуген* знало је 11,11% ученика, с тим што смо као тачне одговоре признали и придеве и именице, иако се у задатку тражила именица. Неки ученици су мислили да је у питању синоним речи *сјуген* или нешто у вези с њим, па се као најчешћи нетачни одговори јављају следећи: *сјуген, ученик, ученик на факултету; учен, бисјар, ѡамешан* итд. Погрешни одговори попут *бунар, киша, чесма, камен, вејар, ѡјок* итд., показују да је једном броју ученика ипак познат контекст у којем се ова реч јавља, али да нису сигурни шта она тачно значи. Има ученика који су реч повезали са средњовековним манастиром: *Сјугеница, ради у сјугеници*; али је ипак највећем броју ова реч страна: *смирен, блај, миран, сјријив, марљив, кулјуран, крајак, ружан, ѡужан, добар, чврст, ѡврг, висок, изненађен, шокиран, ведар, свейи* итд. Напоменули бисмо и то да су, судећи по броју придева који су се нашли у одговорима, ученици ову реч разумели као придев, а не као именицу.

Придев *варљив* најмање је ученика умело тачно да објасни, те заузима претпоследње место у табели са 5,13%. Погрешни одговори попут *вредан, радан, воли да ради, ѡредан* и сл. показују да је било ученика који су ову реч помешали с речи *марљив*, будући да су сличног фонемског састава. Неки су, по свој

прилици, због филма *Варљиво лејто* '68 помислили да *варљив* значи *врућ, шипао*. Нетачни одговори као што су *заварљив, нејоверљив, сналажљив, лажљив, дирљив, илашљив, нејажљив* потврђују да ученици, када не знају неку реч, бирају њој по облику најсличнију. У овом случају, ону која се завршава истим наставком. Да највећи број ученика није знао шта ова реч значи, сведоче примери попут: *јак, лаковеран, несћалан, безобразан, емојиван, неодлучан, лењ, љуш, бесан, њрљав, наиван, ојасан, користиан, брижан, радознао, лукав, нежелу јуно, ујлашен, њрови-дан, ојрезан* итд.

4. Закључна разматрања

Резултати до којих смо дошли у овом истраживању показују да није довољно да се значењима речи приступа само успутно у оквиру других наставних садржаја, најчешће онда када се обрађује неко књижевно дело. Ученици често прочитају или чују неку реч те створе одређене, најчешће погрешне, асоцијације у вези с њом. Анализа је показала да до грешака долази због тога што ученици често прибегавају народној етимологији (нпр. неко ко *ширчи* заправо брзо трчи, *сћуден* је ученик на факултету, САНУ има везе са сном и сл.). Разматрање многих речи показало је да су ученици, иако не знајући тачно значење речи, речи ипак правилно сврставали у значењско поље (нпр. кад је реч о глаголу *винути се*, они знају да у семантици овог глагола постоји некакав покрет, али не знају какав). Осим тога, некад знају само неке од семантичких компонената или само општу конотацију која произлази из неке семантичке компоненте (нпр. знају да је *заједљиво* нешто негативно, али не умеју да појасне на који начин).

Резултати анкете показали су и да је разлика у заступљености тачних одговора између испитаника руралних и урбаних средина незнатна. Примећено је, међутим, да су свих шест датих речи којима обележавамо родбинске односе боље знали ученици на селу, што је и очекивано будући да је на селу, због суживота више генерација, та лексика очуванија. С друге стране, уколико упоредимо ученике шестог и седмог разреда, очигледна је разлика – старији су боље знали готово све речи обухваћене упитником. Показало се, дакле, да једна година битно утиче на усвајање речи код ученика.

Као један од закључака намеће се и тај да сложеност примера има предност у односу на тип задатка. Задаци отвореног типа ученицима јесу тежи, па се речи које су се нашле у њима налазе на дну табеле, али ипак неке речи могу се наћи и у лакшем типу задатка, но ученицима ће и даље бити тешке. Таква реч је, на пример, *меланхолија*, коју је знало свега 18,16%

ученика иако се појавила у задатку придавања. Уз то, од једанаест речи које је знало више од 50% ученика, чак је девет домаћег порекла. Они се налазе у задацима различитог типа, што, такође, потврђује да тип задатка не утиче на успешност колико сам пример.

Иако се неке речи које су се нашле у упитнику могу учинити сасвим обичнима и једноставнима, резултати потврђују да велики број тих речи ученици не знају. Дакле, оваквих речи је много више него што је објашњено у читанкама, због чега би се према њима требало пажљивије односити. Све изнето показује да су нужне промене у обради непознате лексике. Није довољно бавити се непознатим речима пре, током и/или након читања односно приликом анализе књижевног дела, већ је потребно посветити посебну пажњу њиховом увежбавању и обнављању на другим часовима и у другим контекстима. Будући да непознавање лексике матерњег језика, поред тога што утиче на језичку културу, отежава и усвајање градива из других предмета, ово треба схватити као озбиљан проблем и почети се бавити дејим фондом речи на систематичнији и свеобухватнији начин. Мишљења смо да није довољно да се непознате речи обрађују само током обраде књижевног дела, тј. да је то само увод, тј. упознавање с датим речима. Потребно је, дакле, обнављати и увежбавати такве речи на часовима за то предвиђеним и/или издвојити неколико минута у току сваког часа, као и израђивати наставне материјале који би то подржали.

Један вид доприноса лакшем усвајању непознатих речи биће и *Школски речник заборављених речи српског језика*, приликом чије израде треба у обзир узети бројне факторе. Између осталог, за разлику од речника у читанци, у овом речнику речи ће бити обрађене према лексикографским принципима и представљене примерима употребе у типичном контексту. Неопходно је и то да се у њему појаве илустрације као сажетији начин приказа од текста, јер је потребно да ученици сазнају како одређени појам изгледа и које га особине разликују од других врста.

Прилози

	Реч	Тачно	Нетачно	Неурађено
1.	потилјак	71,58%	21,15%	7,26%
2.	свекрва	71,58%	18,59%	9,83%
3.	зет	69,87%	22,22%	7,91%
4.	таст	66,67%	24,79%	8,55%
5.	позно	66,24%	28,21%	5,56%
6.	девер	64,1%	26,92%	8,97%
7.	свастика	57,05%	32,91%	10,04%
8.	сценариста	56,41%	39,74%	3,85%
9.	пазарити	55,98%	13,89%	30,13%
10.	снаха	54,91%	35,26%	9,83%
11.	зурити	52,56%	7,91%	39,53%
12.	подвиг	48,5%	37,61%	13,89%
13.	манири	45,73%	7,69%	46,58%
14.	граја	45,09%	50,43%	4,49%
15.	бок	42,74%	48,29%	8,97%
16.	целат	39,96%	45,73%	14,32%
17.	стихија	39,53%	45,73%	14,74%
18.	вајда	36,11%	27,56%	36,32%
19.	софра	35,47%	59,19%	5,34%
		13,89%	35,26%	80,85%
20.	ђердан	33,97%	47,44%	18,59%
21.	штрчати	32,26%	24,57%	43,16%
22.	суморан	30,77%	53,63%	15,6%
23.	труп	30,56%	57,69%	11,75%
24.	настојати	29,06%	62,39%	8,55%
25.	спокојан	28,42%	57,48%	14,1%
26.	осоран	27,78%	51,28%	20,94%
27.	плећа	27,35%	60,9%	11,75%
28.	стреха	26,92%	57,26%	15,81%
29.	недра	25,64%	66,24%	8,12%
30.	шипарица	23,29%	67,31%	9,4%
31.	бедро	22,01%	67,74%	10,26%
32.	јамачан	21,58%	59,19%	19,23%
33.	јаростан	19,66%	60,47%	19,87%
34.	меланхолија	18,16%	64,32%	17,52%
35.	САНУ	16,24%	16,88%	66,88%
36.	винуте се	12,18%	32,69%	55,13%
37.	студен	11,11%	27,14%	61,75%
38.	неимар	8,55%	29,7%	61,75%
39.	варљив	5,13%	39,96%	54,91%
40.	заједљиво	4,06%	25,64%	70,3%

Табела 1. Збирни резултати анкете.

	Реч	Село			Град		
		Тачно	Нетачно	Неурађено	Тачно	Нетачно	Неурађено
1.	потилјак	69,26%	22,08%	8,66%	73,84%	20,25%	5,91%
2.	свекрва	78,79%	13,42%	7,79%	64,56%	23,63%	11,81%
3.	зет	74,03%	20,35%	5,63%	65,82%	24,05%	10,13%
4.	таст	72,29%	21,65%	6,06%	61,18%	27,85%	10,97%
5.	позно	62,77%	29,87%	7,36%	69,62%	26,58%	3,8%
6.	девер	70,13%	22,94%	6,93%	58,23%	30,8%	10,97%
7.	свастика	60,17%	32,03%	7,79%	54,01%	33,76%	12,24%

8.	сценариста	57,14%	39,39%	3,46%	55,7%	40,08%	4,22%
9.	пазарити	59,74%	11,26%	29%	52,32%	16,46%	31,22 %
10.	снаха	59,74%	32,9%	7,36%	50,21%	37,56%	12,24%
11.	зурити	53,25%	8,23%	38,53%	51,9%	7,59%	40,51%
12.	подвиг	52,38%	38,1%	9,52%	44,73%	37,13%	18,14%
13.	манири	48,48%	4,33%	47,19%	43,04%	10,97%	45,99%
14.	граја	35,93%	58,87%	5,19%	54,01%	42,19%	3,8%
15.	бок	43,72%	47,62%	8,66%	41,77%	48,95%	9,28%
16.	целат	41,13%	45,89%	12,99%	38,82%	45,57%	15,61%
17.	стихија	40,26%	47,62%	12,12%	38,82%	43,88%	17,3%
18.	вајда	32,03%	32,47%	35,5%	40,08%	22,78%	37,13%
19.	софра	33,77%	61,04%	5,19%	37,13%	57,38%	5,49%
		12,12%	40,26%	47,62%	15,61%	30,38%	54,01%
20.	ђердан	31,17%	54,55%	14,29%	36,71%	40,51%	22,78%
21.	штрчати	35,06%	25,97%	38,96%	29,54%	23,21%	47,26%
22.	суморан	25,97%	58,44%	15,58%	35,44%	48,95%	15,61%
23.	труп	24,24%	63,64%	12,12%	36,71%	51,9%	11,39%
24.	настојати	24,68%	67,1%	8,23%	33,33%	57,81%	8,86%
25.	спокојан	24,68%	61,9%	13,42%	32,07%	53,16%	14,77%
26.	осоран	28,14%	50,22%	21,65%	27,43%	52,32%	20,25%
27.	плећа	29,44%	59,31%	11,26%	25,32%	62,45%	12,24%
28.	стреха	27,71%	57,58%	14,72%	26,16%	56,96%	16,88%
29.	недра	25,97%	64,94%	9,09%	25,32%	67,51%	7,17%
30.	шипарица	27,27%	62,34%	10,39%	19,41%	72,15%	8,44%
31.	бедро	22,51%	65,8%	11,69%	21,52%	69,62%	8,86%
32.	јамачан	21,21%	61,04%	17,75%	21,94%	57,38%	20,68%
33.	јаростан	22,08%	59,31%	18,61%	17,3%	61,6%	21,1%
34.	меланхолија	20,78%	64,94%	14,29%	15,61%	63,71%	20,68%
35.	САНУ	12,99%	14,72%	72,29%	19,41%	18,99%	61,6%
36.	винути се	11,26%	32,03%	56,71%	13,08%	33,33%	53,59%
37.	студен	10,39%	28,57%	61,04%	11,81%	25,74%	62,45%
38.	неимар	8,23%	32,47%	59,31%	8,86%	27%	64,14%
39.	варљив	3,9%	45,45%	50,65%	6,33%	34,6%	59,07%
40.	заједљиво	2,16%	27,71%	70,13%	5,91%	23,63%	70,46%

Табела 2. Резултати анкете подељени на село и град.

		VI РАЗРЕД			VII РАЗРЕД		
	Реч	Тачно	Нетачно	Неурађено	Тачно	Нетачно	Неурађено
1.	потилјак	65,61%	26,24%	8,14%	76,92%	16,6%	6,48%
2.	свекрва	73,76%	16,74%	9,5%	69,64%	20,24%	10,12%
3.	зет	71,95%	21,27%	6,79%	68,02%	23,08%	8,91%
4.	таст	66,06%	25,33%	8,6%	67,21%	24,29%	8,5%
5.	позно	61,09%	33,48%	5,43%	70,85%	23,48%	5,67%
6.	девер	62,44%	28,05%	9,5%	65,59%	25,91%	8,5%
7.	свастика	58,82%	31,67%	9,5%	55,47%	34,01%	10,53%
8.	сценариста	54,75%	41,18%	4,07%	57,89%	38,46%	3,64%
9.	пазарити	48,87%	15,84%	35,29%	62,35%	12,15%	25,51%
10.	снаха	54,75%	36,2%	9,05%	55,06%	34,41%	10,53%

11.	зурити	44,8%	8,14%	47,06%	59,51%	7,69%	32,79%
12.	подвиг	46,61%	38,46%	14,93%	50,2%	36,84%	12,96%
13.	манири	38,46%	6,33%	55,2%	52,23%	8,91%	38,87%
14.	граја	47,51%	48,42%	4,07%	42,91%	52,23%	4,86%
15.	бок	35,75%	54,3%	9,95%	48,99%	42,91%	8,1%
16.	целат	32,58%	50,68%	16,74%	46,56%	41,3%	12,15%
17.	стихија	37,56%	47,06%	15,38%	41,3%	44,53%	14,17%
18.	вајда	25,79%	31,67%	42,53%	45,34%	23,89%	30,77%
19.	софра	38,46%	57,01%	4,52%	32,79%	61,13%	6,07%
		10,86%	33,48%	55,66%	16,6%	36,84%	46,56%
20.	ђердан	30,77%	51,13%	18,1%	36,84%	44,13%	19,03%
21.	штрчати	22,62%	27,15%	50,23%	40,89%	22,27%	36,84%
22.	суморан	23,08%	57,92%	19%	37,65%	49,8%	12,55%
23.	труп	24,43%	63,35%	12,22%	36,03%	52,63%	11,34%
24.	настојати	24,43%	65,16%	10,41%	33,2%	59,92%	6,88%
25.	спокојан	25,79%	57,01%	17,19%	30,77%	57,89%	11,34%
26.	осоран	22,17%	53,85%	23,98%	32,79%	48,99%	18,22%
27.	плећа	22,62%	63,35%	14,03%	31,58%	58,7%	9,72%
28.	стреха	19%	64,25%	16,74%	34,01%	51,01%	14,98%
29.	недра	21,72%	68,33%	9,96%	29,15%	64,37%	6,48%
30.	шипарица	19%	70,14%	10,86%	27,13%	64,78%	8,1%
31.	бедро	15,38%	72,85%	11,76%	27,94%	63,16%	8,91%
32.	јамачан	20,81%	57,01%	22,17%	22,27%	61,13%	16,6%
33.	јаростан	14,48%	60,63%	24,89%	24,29%	60,32%	15,38%
34.	меланхолија	13,57%	66,06%	20,36%	22,27%	62,75%	14,98%
35.	САНУ	10,41%	15,84%	73,76%	21,46%	17,81%	60,73%
36.	винути се	5,88%	33,03%	61,09%	17,81%	32,39%	49,8%
37.	студен	10,41%	28,51%	61,09%	11,74%	25,91%	62,35%
38.	неимар	6,79%	23,98%	69,23%	10,12%	34,82%	55,06%
39.	варљив	1,81%	37,56%	60,63%	8,1%	42,11%	49,8%
40.	заједљиво	1,81%	21,72%	76,47%	6,07%	29,15%	64,78%

Табела 3. Резултати анкете подељени на шести и седми разред.

1. Заокружите слово испред тачног значења истакнуте речи.

сценариста	а) човек који уређује сцену	б) писац сценарија	в) сценски извођач
граја	а) дечија игра	б) певање	в) галама
шипарица	а) одраслија девојчица	б) окруњени клип кукуруза	в) мала шипка
настојати	а) дуго стајати	б) одбијати	в) трудити се
позно	а) снажно	б) познато	в) касно

2. Заокружите слово испред реченице у којој је реч 'софра' правилно употребљена.

- а) Легла је на удобну софру да мало предахне.
б) Софра је била zgodна, висока и витка..
в) Софра је била постављена у гостинској соби.
г) У стакленој софри на столу било је неколико јабука.

3. Бројеве испред појмова напишите поред њихових значења.

1. целат а) храбро, јуначки извршено дело ____
2. меланхолија б) природна појава која се истиче силном рушилачком снагом ____
3. подвиг в) огрлица од зрнаца (стаклених, бисерних и сл.), (полу)драгог камења ____
4. стихија г) продужени део крова ____
5. ђердан д) извршилац смртне казне, погубљења ____
6. стреха ђ) тужно, сетно расположење ____

4. Испред кратког објашњења речи упишите реч на које се оно односи.

недра	бедро	потилак	бок	плећа	труп
_____	—	део ноге од кука до колена, бут			
_____	—	лева или десна страна човечјег тела од пазуха до кука			
_____	—	груди, прса			
_____	—	задњи део лобање			
_____	—	горњи део леђа између врата и руку			
_____	—	средишњи део човечјег тела између врата и удова			

5. На линије поред наведених речи напишите о којој се боји ради.

- а) грахораст, -а, -о _____
 б) мрк, -а, -о _____
 в) сињ, -а, -е _____

6. Подвучену страну реч замени домаћом речју или речима с истим значењем.

- а) Емигрирао је 1937. године у Женеви бежећи од нациста. _____
 б) Он је по занимању журналиста. _____
 в) Уметнику је потребна инспирација. _____
 г) Требало би у свакој прилици избегавати конфликт. _____
 д) Одједном се у мени пробудио животињски инстинкт. _____

7. На празне линије поред описа речи препишите одговарајућу именицу.

таст	девер	зет	снаха	свастика	свекрва
а) ожењен човек у односу на чланове породице своје жене _____			а) женина сестра њеном мужу _____		
б) женин отац _____			б) мужевљева мајка _____		
в) мужевљев брат или рођак из истог поколења _____			в) удата жена у односу на чланове породице свога мужа _____		

8. Одаберите реч и упишите је на празну линију у одговарајућем граматичком облику, тако да добијете смислену реченицу.

- знамење плуг недокучив предузимљив
 а) Продаје се _____ за шпартање земље између редова кукуруза.
 б) Сварогово је _____ наковањ, јер је био највећи ковач.
 в) Један _____ млад трговац основао је ватрогасну бригаду.
 г) То је за њега била _____ тајна.

9. На линије упишите број тако да се добију смислени изрази.

докучити _____	1. капу	1. крепак, -ка, -ко	_____ хлеб
кушати _____	2. разлог/смисао	2. снен, -а, -о	_____ злато
дрешити _____	3. вино	3. насушни, -а, -о	_____ старица
нахерити _____	4. кесу	4. жежен, -а, -о	_____ песма

10. Заокружите слово испред правилног значења речи.

јамачан:	а) сигуран	б) бесан	в) обичан	г) низак
јаростан:	а) љутит	б) милостив	в) досадан	г) тужан
осоран:	а) груб	б) необичан	в) осетљив	г) опасан
спокојан:	а) мртав	б) безбрижан	в) тврдоглав	г) побожан
суморан:	а) уморан	б) срећан	в) тужан	г) прорачунат

11. Замените подвучене речи блискозначном речју или речима:

Љуто ме је заболела рана. _____
 Има ли какве вајде од свег овог писања? _____
 Ускоро су стигли до раскршћа надомак Маркове куће. _____
 Београђани још увек на пијацама пазар воће. _____
Елем, у овој књизи говори се о одрастању... _____

12. Објасните значења подвучених речи:

Смије му се пркосно, заједљиво Лујо.

Зурила је у свод плави, глатки.

Софра је прекривена белим чаршавом и постављена.

Смедервска тврђава подсећала је људе на крв, зној и сузе својих неимара.

Ено их, штрче на највишем зиду тврђаве.

Мање је важно да ли је леп, храбар и учен и да ли има лепе манире!

13. Напишите значење наведених речи.

варљив, -а, -о _____

студен, -и, ж _____

винути се, -нем се _____

14. На празну линију напишите шта значи свако слово у акрониму САНУ.

Приказ 1. Упитник о заборављеним речима.

Литература

- БОГАВАЦ, Томислав, ТРОЈ, Фридрих, ИВАНЧЕВИЋ, Миљивој, ЂОРЂЕВИЋ, Данка, НАХОД, Светозар (1972). *Тесџ у школској љракси*. Београд: Научна књига.
- БРБОРИЋ, Вељко Ж. (2018). Речници у читанкама за основну школу. *Научни састјанак славистиа у Вукове дане*, 47 (1), 473–486.
- ГЛИНКИНА, Лидия Андреевна (2008). *Иллюстрированный толковый словарь забытых и трудных слов русского языка*. Москва: Мир энциклопедий Аванта+.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна (2011). *Лексикологија и љрамашика у школи*. Београд: Учительски факултет.
- ИЛИЋ, Павле (1998). *Српски језик и књижевности у настјавној љтеорији и љпракси. Мељодика настјаве*. Нови Сад: Змај.
- МРКАЉ, Зона (2008). *Настјавно љроучавање народних љприповедака и љпредања*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- НИКОЛИЋ, Миљија (2009). *Мељодика настјаве српској језика и књижевности*. Суботица: Минерва.
- ПАВЛОВИЋ, Миодраг (2008). *Припремање настјавника и ученика за љумачење књижевних дела*. Београд: Завод за уљбенике.
- ЦВИЈЕТИЋ, Ратомир (2005). *Речници у настјави српској језика и књижевности*. Приручник за настјавнике. Београд: Завод за уљбенике и наставна средства.
- ШТАСИ, Гордана (2018). *Мељодика настјаве српској језика и књижевности*. Мељодичка обрада љрамашичких садржаја. Нови Сад: Завод за уљбенике.

*

- BALMFORD, Andrew, CLEGG, Lizzie, COULSON, Tim, TAYLOR, Jennie (2002). Why Conservationists Should Heed Pokémon. *Science*, 295 (5564), 2367. <<https://www.jstor.org/stable/3076137>>. [25. 8. 2024]
- HOLLY, Krystyna, ŹÓŁTAK, Anna (2001). *Słownik wyrazów zapomnianych, czyli słownictwo naszych lektur*. Warszawa: PWN.
- KLARK, Eva (1985). Šta sadrži reč: O detetovom usvajanju semantike. U: Tomislav Popović (ur.), *Razvoj govora kod deteta* (str. 157–200). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- KROMER, Ričard (1985). Razvoj jezika i saznanja – kognitivistička teza. U: Tomislav Popović (ur.), *Razvoj govora kod deteta* (str. 73–126). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- MARKS, Carolyn B., DOCTOROW, Marleen J., WITTROCK, Merlin C. (1974). Word frequency and reading comprehension. *Journal of Educational Research*, 67 (6), 259–262.

MILLER, George A., GILDEA, Patricia M. (1987). How Children Learn Words. *Scientific American*, 257(3), 94–99. <<https://www.jstor.org/stable/10.2307/24979482>>. [13. 8. 2024]

PIJAŽE, Źan, ČOMSKI, Noam (1990). *Teorije jezika. Teorije učenja. Debata između Źana Pijažea i Noama Čomskog*. Prevela Vesna Polovina. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

PILGRIM, Sarah, SMITH, David, PRETTY, Jules (2007). A Cross-Regional Assessment of the Factors Affecting Ecoliteracy: Implications for Policy and Practice. *Ecological Applications*, 17(6), 1742–1751. <<https://www.jstor.org/stable/40062071>>. [27. 8. 2024]

VIGOTSKI, Lav (1983). *Mišljenje i govor*. Beograd: Nolit.

Gorica Mirković — Danica Tomaš

**On the Path of Forgotten Words:
From a Survey to a School Dictionary**

(Summary)

This paper analyzes the results of a survey conducted to gather data for the upcoming *School Dictionary of Forgotten Words in Serbian Language* by Matica Srpska. The survey was conducted at the end of the 2022/2023 school year among students in sixth and seventh grade, who live in both rural and urban areas. The aim is to verify whether the lexemes from the sixth-grade reader were properly excerpted for the aforementioned dictionary. The questionnaire comprised 14 exercises of various types, including 62 lexemes and one acronym. All students were given the same questionnaire which deals with lexemes from literary works analyzed in sixth grade. Therefore, the research centered on the unknown words found in those literary works, with the analysis covering 40 lexemes and a corpus of 500 questionnaires. The paper primarily employs a quantitative methodology, supplemented by other methods according to the types of exercises. The analyzed words were categorized based on the type of exercise used – multiple-choice, matching, and short-answer exercises. The results indicate that teaching word meanings solely as part of broader lesson content is insufficient. Students often acquire false associations regarding words they read or hear and rely on folk etymology to decipher their meanings. They display only partial familiarity with the words and often assign words a meaning broader than their actual denotation. The results show that the variation in correct answers based on the environment was insignificant. However, students in rural areas displayed greater familiarity with the six words denoting familial relationships, which the questionnaire encompassed. Conversely, seventh-graders outperformed sixth-graders on nearly all exercises, indicating that an additional school year significantly impacts the acquisition of word meanings. Overall, students lack understanding of many words included in the survey, which underscores the need for a different approach to teaching vocabulary. Since a lack of familiarity with the vocabulary of one's mother tongue affects both language proficiency and acquisition of knowledge in other subjects, this should be regarded as a serious issue and should be addressed with a more systematic and comprehensive approach to teaching vocabulary to children.